

פתרון הבחינה בתנ"ך יחידה רביעית - מועד קיץ 2009

שאלונים: 001105, 204

מוגש על-ידי: דנית בר-אור, חוה צדוק וגליה סמו

מורות לתנ"ך ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון

על הנבחן לענות על שתיים מהשאלות 1-3

שאלה מספר 1

סעיף א'

- (1) שיטתו הפרשנית של ספורנו היא אלגוריה- משל מורחב, תפיסת שיר השירים כטקסט דתי, העוסק בין השאר בתורה ומצוות (מערכת היחסים בין העם לה'). שיטתו של זקוביץ היא פשט הכתוב, תפיסת הטקסט כפי שהוא.
- (2) לפי ספורנו, פירוש המילים הוא: אחי אמה של הנערה הטילו עליה לעבוד לצרכי מחיה ופרנסה, אך היא לא עסקה בתורה ובמצוותיה. לפי זקוביץ, אחי אמה מינו אותו להשגיח על הכרמים, מקום גידול הענבים והיא לא שמרה על בתוליה, צניעותה.

סעיף ב'

- (1) בפסוק 9 משתמש הדוד במטאפורה של סוסי פרעה מלך מצרים. על מנת לתאר ולשבח את יופיה של הנערה. סוסי מצרים היו ידועים כסוסים אצילים יפים ומקושטים, והדוד מדמה את יופיה של אהובתו להם. בפסוק 12 מדמה הרעיה את אהובה למלך (בשל אהבתה הוא נראה לה כמלך) שיושב בסעודה או במסבאה וריח הבושם שלה מגיע לאפו.
- (2) הקושרים את הכינוי "מלך" לפתיחת המגילה גורסים, כי אהובה של הנערה במגילת שיר השירים הוא שלמה המלך. אפשר לטעון, כי המגילה עוסקת במערכת יחסים בין נערה לבין המלך שלמה, אותו היא אוהבת ואז הקישור הוא נכון. אפשרות אחרת: אפשר לטעון שקישור זה אינו מתאים לרוח המגילה מפני שהמגילה עוסקת ברועה צאן פשוט ולא במלך שלמה אן שבמקומות אחרים במגילה יש לעג כלפי שלמה.

שאלה מספר 2

סעיף א'

(1) הסיבות לחורבן הן:

- חטאי האבות הם אלה שהובילו לחורבן- גמול דורות.
  - חטאי העם הם אלה שהובילו לחורבן- גמול אישי.
- (2) הכתוב בספר מלכים תואם את תפיסת גמול דורות. העם ייענש בעתיד על חטאי מנשה ועל חטאי אבותם מיציאת מצרים.

סעיף ב'

(1) דוגמאות מהקינה המתארות את מצב העם בהווה לעומת מצבו בעבר (על הנבחן היה לציין שלוש דוגמאות):

- "נחלתו נהפכה לזרים בתינו לנכרים" (פסוק 2)- הארץ בעבר הייתה שייכת לעם. בהווה היא הפכה לרכושו של האויב.
- "מימינו בכסף שתינו עצינו במחיר יבאו" (פסוק 4)- בעבר המשאבים הטבעיים: מים, עצים היו שייכים לעם. בהווה הם נאלצים לשלם עבור המים והעצים.
- "בנפשנו נביא לחמנו" (פסוק 9)- בעבר היה שובע בקרב העם. בהווה קיים רעב כבד.
- "מצרים נתנו יד אשור לשבוע לחם" (פסוק 6)- בעבר מצבו הכלכלי של העם היה טוב. בהווה מצבם הכלכלי הוא כה גרוע עד כי הם נאלצים לבקש סיוע כלכלי מעמים אחרים.
- "פני זקנים לא נהדרו" (פסוק 12)- בעבר רכשו כבוד לזקנים. בהווה מתן כבוד זה לא מתקיים.
- "זקנים משער שבתו" (פסוק 14)- בעבר התקיים משפט בקרב העם. בהווה המשפט אינו מתקיים.
- "... בחורים מנגינתם" (פסוק 14)- בעבר הייתה שמחה בקרב העם. בהווה השמחה פסקה שכן הבחורים אינם מנגנים עוד.
- "שבת משוש לבנו..." (פסוק 14-18)- בעבר בית המקדש, אשר הווה מקור לגאווה ושמחה, היה קיים. בהווה בית המקדש חרב.

- "נשים בציון ענו" (פסוק 11) - בעבר הנשים היו בטוחות, בהווה הנשים מעונות ע"י האויב.
באמצעות דוגמאות אלה המחבר מבקש להדגיש את הרעת המצב וגודל האסון שהובא על העם.
(2) בפסוק 21 אומר העם כי אם ה' יעזור להם לחזור בתשובה וייתן להם הזדמנות לעשות זאת "השיבנו ה' אליך", העם יחזור אל ה' "ונשובה".

שאלה מספר 3

סעיף א'

- ביסוס טענותיה של ברלין ממעשיו או מדבריו של מרדכי (על הנבחן היה לציין שתי דוגמאות):
- פסוק 1: "... ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר ויזעק זעקה גדולה ומרה"- מרדכי קורע בגדיו, לובש בגדי אבל וצועק, אך לא נאמר שמתפלל לה', דבר המחזק את טענתה של ברלין שמנהגים דתיים מוסתרים באופן בולט.
  - פסוק 14: "כי אם החרש תחרישי בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים ממוקם אחר ואת ובית אביך תאבדו"- מרדכי אומר לאסתר שאם היא לא תעזור להציל את עמה, העזרה תגיע ממוקם אחר, אך לא נוקב בשמו המפורש של ה', דבר המחזק את דברי ברלין באשר לנוכחותו ולהיעדרותו של ה' בפרק.
  - פסוק 14: "... ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות"- מרדכי טוען בפני אסתר שיתכן ובדיוק לשם כך, כלומר לשם הצלת עמה, נבחרה אסתר למלכה, ובכך רומז, אך לא קובע מפורשות, שיד ה' סייעה לאסתר להגיע ולמלוכה. גם דברים אלה מחזקים את טענתה של ברלין על כך שה' נעדר ונוכח בפרק זה יותר מבכל פרק אחר.
- ביסוס טענותיה של ברלין ממעשיה או מדבריה של אסתר (על הנבחן היה לציין דוגמה אחת):
- פסוק 16: "לך כנוס את כל היהודים... וצומו עליי ואל תאכלו ואל תשתו שלושת ימים..." - אסתר מבקשת ממרדכי ומהיהודים לצום בעבורה, אך אינה מבקשת מפורשות להתפלל בעבורה לה', דבריה מחזקים את דבריה של ברלין לגבי מנהגים דתיים שהסתרתם בולטת.

- פסוק 16: "וגם אני ונערותי אצום" - אסתר מתכוונת לצום בעצמה, אך לא מזכירה את האפשרות שתתפלל בעצמה לעזרת ה', דברה מחזק את דבריה של ברלין אודות מנהגים דתיים מוסתרים.
- פסוק 16: "וכאשר אבדתי אבדתי" - אסתר מעלה את האפשרות שתמות אם תפנה למלך וכי זה לא בידיה, ובכך רומזת אך לא אומרת במפורש שהדבר בידי ה' - דבר התואם את דברי ברלין שה' נוכח ונעדר בפרק.

סעיף ב'

- (1) בפסוק 7 מופיע השורש א.ב.ד בנוגע לתוכניתו של המן להביא להשמדתם של כל היהודים ברחבי האמפריה הפרסית. מרדכי מודיע דרך שליח לאסתר על תוכניתו של המן.
- בפסוק 14 מופיע השורש א.ב.ד בהקשר של דבריו של מרדכי לאסתר, כאשר סירבה ללכת למלך ולנסות להציל את עמה. מרדכי נוזף באסתר וקובע שאם תסרב לעזור לעמה, עמה יינצל, אך היא עצמה ובית אביה עומדים למות ולהימחק ולכן אל לה לנהוג כך.
- בפסוק 16 מופיע השורש א.ב.ד בנוגע להחלטתה של אסתר ללכת למלך ולנסות להציל את עמה, על אף שלא זומנה אליו. במסגרת זו מעלה אסתר את האפשרות שתמות בבואה אל המלך מבלי שהוזמנה.
- תפקיד החזרה על שורש זה הוא הדגשת הסיכון בו נמצא העם היהודי כולו מצד אחד (בשל תוכנית המן), אל מול החובה של אסתר לנסות לפצל את עמה מצד שני, וזאת מכיוון שאם לא תעשה זאת תמות (אם תנסה להציל את עמה גם קיים סיכוי שהיא תמות).

(2) המנהג המקובל גם בימינו:

צום- הימנעות מאכילה ושתייה, המבוסס על דרישתה של אסתר לצום בעבורה וצומה שלה. על בסיס זה נקבעו צומות ביהדות בכלל אן צום תענית אסתר.

פרק שני

על הנבחן לענות על שלוש מהשאלות 4-8

שאלה מספר 4

סעיף א'

החותם היה מצוי על ידו או על צוארו של האדם, בצמידות אליו. לפיכך, דימוי זה מביע קרבה. הנערה, באמצעות הדימוי, מבקשת להיות קרובה לאהובה.

סעיף ב'

(1) על הנבחן להתייחס לאחד מהדימויים הבאים:

- האהבה מתוארת כעוצמתית כמוות.
  - חיצי האהבה מתוארים כחיצי אש לא טבעית, אש אלוהית, שמים לא יוכלו לכבות אותה.
  - הקנאה קשה כמוות.
  - חיצי הקנאה הם חיצי אש.
- (2) כקביעת עובדה- אם אדם ייתן את כל רכושו בעבור האהבה- יבוזו לו על כך! (לא ניתן לקנות אהבה בכסף).
כהבעת תמיהה- אם אדם יתן את כל רכושו בעבור האהבה, האם יבוזו לו על כך? לא.

שאלה מספר 5

סעיף א'

נעמי מתייחסת לחוק הייבום באומרה, כי לא ניתן ליישם את חוק הייבום במקרה המשפחתי שלהן. על פי חוק הייבום, אחיו של הנפטר צריך לשאת את אלמנת הנפטר ולייבמה, אך במקרה של רות גם אחיו של הנפטר מת ואיננו יכול לייבמה. בנוסף נעמי אומרת שגם אילו הייתה נישאת באותו לילה ויולדת בנים, זה לא הגיוני לצפות מרות ומעורפה לחכות לילדים עד שיגדלו ויוכלו לייבמן.

סעיף ב'

(1) המשמעות של קישור זה היא שהשתייכות לעם מסוים גוררת קבלת האמונה בדת של אותו עם ולהפך.

קישור זה בא לידי ביטוי בבחירתה של רות- רות בוחרת להצטרף לנעמי, לחיות בקרב עם ישראל ולהאמין באלוהי ישראל.
קישור זה בא לידי ביטוי בבחירתה של עורפה- עורפה בוחרת להשאר במואב, בקרב עמה ולהמשיך להאמין באלוהיה.

(2) סגנון התשובה של רות לנעמי (יש לבחור באחת מהתשובות הבאות):

- היא החלטית.
  - דבריה קצרים, אפילו קטועים (או: המשפטים השונים בתשובתה אינם קשורים זה לזה).
  - צייתנית, מקבלת כל אפשרות שנעמי מעלה בפניה ומצהירה שתקבל עליה כל מצווה ואיסור.
- המדרש מתייחס לדבריה ההחלטיים והקצרים של רות בכך שהוא מתאר שיחה בין רות לנעמי, בה הבהירה נעמי לרות את הקשיים העומדים בפני המתגייר. כלומר תהליך הגיור לא היה קצר ומהיר כמתואר במגילה אלא, לדעת בעלי המדרש, הוא התחיל בשיחת הבהרה בין רות לנעמי והמשיך בלימודים של הלכות עד לגיורה המלא של רות.

שאלה מספר 6

סעיף א'

(1) קהלת מתאר את התהליכים בטבע כתהליכים מחזוריים, מעגליים, שאינם משתנים לעולם ואין בהם כל חידוש (ובטבע יש חסר תמיד)- תפיסה דטרמיניסטית. על הנבחן היה לציין 2 מהדוגמאות הבאות:

- פסוק 5: "וזרח השמש ובא השמש ואל מקומו שואף זורח הוא שם"- השמש נעה במחזוריות קבועה: זורחת ושוקעת במקומה וחוזר חלילה.
- פסוק 6: "הולך אל דרום וסובב אל צפון סובב סבב הולך הרוח ועל סביבתו שם הרוח"- הרוח נעה במחזוריות קבועה: מדרום לצפון וחוזר חלילה.
- פסוק 7: "כל הנחלים הולכים אל הים"- הנחלים תמיד זורמים מנקודת המוצא אל הים.

- פסוק 7: "... הים איננו מלא" - למרות שהנחלים זורמים לים, לעולם הים לא יהיה מלא.
- פסוק 4: "דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת" - האנושות מתחלפת, הדורות חולפים, אך בטבע אין שינויים.
- (2) לפי קליין, פעולות האדם הן פעולות שווא, משום שגם הן חוזרות על עצמן ואינן משנות או משתנות כמו הטבע (ולכן יש חסר תמיד) - תפיסה דטרמיניסטית. על הנבחן היה לציין דוגמה אחת:
- פסוק 9: "מה שהיה הוא שיהיה ואין כל חדש תחת השמש" - מעשי האדם חוזרים על עצמם ואין בהם כל חידוש.
- פסוק 10: "יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא כבר היה לעולמים אשר היה מלפנינו" - גם אם נדמה לאדם שיש חידוש במעשיו, הרי שלבסוף הוא מגלה שגם במעשה זה אין כל חידוש, שהרי הוא כבר נעשה לפני כן.
- פסוק 11: "אין זיכרון לראשונים..." - אין טעם במאמצי האדם ובמעשיו, שכן אין להם זיכרון.
- פסוק 8: "כל הדברים יגעים לא יוכל איש לדבר" - מעשי האדם הם מאמץ שווא שכן הוא לעולם לא יוכל להשלים את רצונותיו.

סעיף ב'

תפיסתו הדטרמיניסטית של קהלת מתבטאת גם בפסוק 15: אין תועלת במעשי האדם משום שהוא לא יוכל לעולם לתקן אֶן ליישר את המעוות (העקום), והוא לעולם לא יוכל להשלים אֶן לסבול את כל החסרים הקיימים.

שאלה מספר 7

סעיף א'

יסודות המסבירים את ראשיתם של תופעות ומנהגים ומקורם של שמות (על הנבחן היה לציין 2 יסודות):

- פסוקים 18-19: "והיהודים אשר בשושן... ונח בתמישה עשר יום בו ועשה אותו יום משתה ושמחה על כך היהודים הפרזים עושים את יום ארבעה עשר לחודש... שמחה ומשתה ויום טוב" - מכיוון שהיהודים בשושן קיבלו 2 ימי טבח באוייבים, הם חוגגים את פורים בחמישה עשר באדר.

- פסוקים 21-22 (יחד עם 17): "להיות עושים את יום ארבעה עשר לחודש אדר... ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות..." - מכיוון שהיהודים ברחבי האמפריה נחו לאחר הטבח באויביהם ב-14 באדר וב-15 באדר- אלה התאריכים בהם חוגגים את חג הפורים, ומחלקים משלוח מנות, ימי משתה.
- פסוק 26: "על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור" - שמו של חג הפורים מוסבר (מדרש שם) בעזרת ההגרלה, הפור, שהפיל המן בחושבו להרוג את היהודים (ובסופו של דבר נקמו היהודים באויביהם). אן פסוק 24.
- פסוק 28: בעקבות הארועים האלה נחוג חג הפורים בכל דור, בכל משפחה ובכל מדינה.

סעיף ב'

(1) הראיות המלמדות על המאמץ להצדיק את קיומו של החג (על הנבחן לציין שתי ראיות):

- העובדה שמרדכי שלח אגרות על מנת לקבוע ולמסד את חג הפורים מעיד שנעשה מאמץ להפוך את הפורים לחג בישראל, על אף העובדה שאינו מהתורה. כל ציטוט מפסוקים 20, 23 או 26 יתקבל.
- פסוק 22: ימי הפורים הם ימים שהפכו מימי אבל לימי שמחה ולכן יש הצדקה לחוג אותם, על אף העובדה שהם לא מהתורה.
- פסוק 27 או 28: המספר אומר מפורשות שהיהודים קבלו על עצמם את חג הפורים להם ולזרעם, לעשותם כחג כל שנה ללא יוצא מן הכלל. עובדה זו מחזקת את הטענה שיש נסיון להצדיק את קיומו של החג, על אף שאינו מהתורה.

(2) דוגמה למוטיב ההיפוך (על הנבחן היה לציין דוגמה אחת):

- פסוק 22: "מיגון לשמחה".
  - פסוק 22: "מאבל ליום טוב".
- ימי הפורים הם ימים שהיו אמורים להיות ימי אבל ליהודים, ימים בהם יושמדו על ידי אויביהם. בסופו של דבר, התקיים "ונהפוך הוא" - היהודים הם אלה שנקמו ואיבדו את אויביהם.

שאלה מספר 8

סעיף א'

(1) המסירות של דניאל וחבריו באה לידי ביטוי בהקפדה על חוקי הכשרות. דניאל וחבריו לא הסכימו לאכול את המזון המוגש להם בארמון המלך, כנראה מתוך רצון לא לאכול מאכלים שאינם כשרים, וביקשו מן המלצר לאפשר להם לאכול זרעונים ולשתות מים. הם ביקשו מהמלצר לנסותם במשך עשרה ימים: אם בתום עשרה ימים שבהם יאכלו זרעונים וישתו מים- הם יראו רע בהשוואה לנערים האחרים שאוכלים את מזון המלך- הם ישובו ויאכלו את מזון המלך. ואולם לאחר 10 ימים הם נראו טוב יותר מכל הנערים האחרים ועל כן הותר להם להמשיך לאכול זרעונים ולשתות מים.

(2) פסוק 9: "ויתן אלוהים את דניאל לחסד ולרחמים לפני שר הסריסים"- דניאל ביקש משר הסריסים לשנות את תפריט המזון שמוגש לו ולחבריו. שר הסריסים לא כעס על דניאל, בזכות ה', אלא רק התנצל ואמר שאינו יכול לעשות זאת. פסוק 17: "והילדים האלה... נתן להם האלוהים מדע והשכל"- בזכות השגחת האל, ארבעת הילדים מיהודה ניחנו בחוכמה, ודניאל אף ידע לפתור חלומות. זה גרם להם להתבלט בחוכמתם ובכישוריהם בחצר המלך.

סעיף ב'

שתי נקודות דימיון בין הסיפור על חיי דניאל והסיפור על חיי אסתר:

(1) דניאל וגם אסתר מגיעים לחצר המלך הזר כתוצאה מהגליית מלך יהודה (אסתר ב' 5: "איש יהודי... אשר הגלה מירושלים עם הגולה", דניאל א' 1-4: "בא נבוכדנאצר... ויתן אדוני בידו את יהויקים... ויאמר המלך להביא... ילדים אשר אין בהם כל מום...").

(2) שניהם טובי מראה (דניאל א' 4: "ילדים אשר אין בהם מום", אסתר ב' 7: "והנערה יפת תואר וטובת מראה").

(3) על שניהם נאמר שהם זוכים להעדפה על ידי אדם בחצר המלך (אסתר ב' 9: "ותישא הנערה בעיניו ותישא חסד לפניו", דניאל א' 9: "ויתן האלוהים את דניאל לחסד ולרחמים לפני שר הסריסים").

(4) לשניהם יש שם יהודי ושם נוכרי (אסתר ב' 7, דניאל א' 7).

- (5) שניהם נמצאים טובים ועדיפים על פני אחרים- אצל אסתר היא מקבלת מעמד מועדף בארמון הנשים (אסתר ב' 9: "ויבהל את תמרוקיה וישנה ואת נערותיה לטוב בית הנשים", דניאל א' 19-20: "ולא נמצא מכולם כדניאל... וימצאם עשר ידות על כל החרטומים האשפים אשר בכל מלכותו").
- (6) שניהם קורים להגלייה מיהודה על ידי נבוכדנצאר (אסתר ב' 6, דניאל א 1).